

Ακολουθήσέ με
στο αρχαίο θέατρο
της Δωδώνης

Εικ. 1 Γενική άποψη του θεάτρου.

Η αρχαία Δωδώνη, το ιερό και το μαντείο

Μόλις 15 χλμ. από τα Ιωάννινα, σε μία κοιλάδα κάτω από το βουνό Τόμαρος, ιδρύθηκε το ιερό της Δωδώνης. Καθώς βρισκόταν μέσα σ' ένα πανέμορφο τοπίο, συνδέθηκε πρώτα απ' όλα με τη φύση. Ήταν αφιερωμένο στη λατρεία του ουρανού και τη γης ή αλλιώς του Δία και της Διώνης. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, η Διώνη ήταν σύζυγος του Δία και πιθανόν από εκείνη πήρε το όνομά της η Δωδώνη. Η αρχαία λατρεία ήθελε το ζευγάρι των θεών να κατοικεί σε μια βελανιδιά που τη θεωρούσαν ιερή. Μάλιστα, από το αρχαίο ρήμα «ναίω» που σημαίνει «κατοικώ» ο Δίας πήρε την προσωνυμία *Νάιος*.

Για πολλούς αιώνες οι τελετουργίες γίνονταν στο ύπαιθρο, γύρω από την ιερή βελανιδιά. Οι ιερείς, ερμηνεύοντας το θρόισμα από τα φύλλα του δέντρου και τους ήχους των πουλιών που φώλιαζαν στα κλαδιά του, έδιναν χρησμούς για το μέλλον. Έτσι, το ιερό λειτουργούσε και ως μαντείο. Ήταν το αρχαιότερο στον ελλαδικό χώρο, όπως μας πληροφορεί ο Ηρόδοτος. Άλλωστε, το μαντείο της Δωδώνης αναφέρεται για πρώτη φορά στα έπη του Ομήρου.

Τον 4ο αι. π.Χ. γύρω από την βελανιδιά χτίστηκαν ναοί για το Δία (εικ. 2, αρ.1) και τη Διώνη (εικ. 2, αρ.2). Με το πέρασμα των χρόνων το ιερό απέκτησε πανελλήνιο χαρακτήρα. Η Δωδώνη όμως δεν ήταν μόνο θρησκευτικό, αλλά και διοικητικό κέντρο των Ηπειρωτών. Γνώρισε, μάλιστα, μεγάλη ανάπτυξη τον 3ο αι. π.Χ., όταν βασιλιάς της Ηπείρου ήταν ο Πύρρος. Τότε χτίστηκαν στο ιερό δημόσια κτήρια, όπως το Βουλευτήριο (εικ. 2, αρ.3), το Πρυτανείο (εικ. 2, αρ.4), το θέατρο (εικ. 2, αρ.5) και το στάδιο (εικ. 2, αρ.6). Επίσης καθιερώθηκαν τα *Ναία*, μια γιορτή προς τιμήν του Νάιου Δία που γινόταν κάθε τέσσερα χρόνια. Το ιερό προστατευόταν από έναν περίβολο (εικ. 2, αρ.7), ενώ δίπλα του βρισκόταν η τειχισμένη ακρόπολη (εικ. 2, αρ.8) που χρησίμευε ως κατοικία των αρχόντων.

Καταστράφηκε το 219 π.Χ. από τους Αιτωλούς, μία στρατιωτική και πολιτική δύναμη της κεντρικής Ελλάδας που ήθελε να επεκτα-

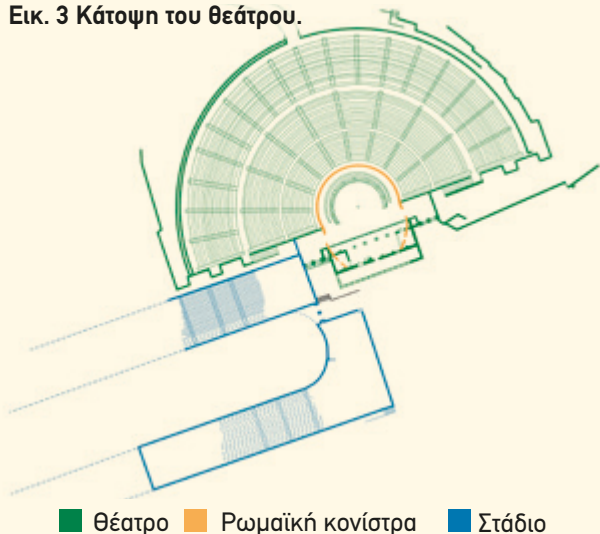

Εικ. 2 Τρισδιάστατη αναπαράσταση του ιερού τον 3ο αι. π.Χ.

θεί και στα εδάφη της Ηπείρου. Γρήγορα όμως τα κτήρια του ιερού ξαναχτίστηκαν και η Δωδώνη άκμασε ξανά μέχρι το 167 π.Χ., όταν πυρπολήθηκε από τους Ρωμαίους. Ωστόσο, μετά τη νίκη του Οκταβιανού στη ναυμαχία του Ακτίου το 31 π.Χ., η πόλη αναδείχθηκε ξανά σε ένα σημαντικό θρησκευτικό και διοικητικό κέντρο της Ηπείρου και συγχρόνως απέκτησε ρωμαϊκό χαρακτήρα.

Το ιερό και το μαντείο συνέχισαν να λειτουργούν μέχρι τον 4ο αι. μ.Χ. και μετά εγκαταλείφθηκαν, αφού ο χριστιανισμός είχε πια αρχίσει να παίρνει τη θέση της αρχαίας λατρείας. Έτσι, στο χώρο του ιερού χτίστηκε ένας παλαιохριστιανικός ναός, μία βασιλική, όπως λέγεται διαφορετικά. Στον αρχαιολογικό χώρο της Δωδώνης, ο σημερινός επισκέπτης μπορεί να δει τα κατάλοιπα από τα κτήρια που κάποτε έδιναν ζωή στο ιερό. Το μεγαλύτερο όμως κτήριο του ιερού που ξεχωρίζει ακόμα και σήμερα μέσα στον αρχαιολογικό χώρο είναι το αρχαίο θέατρο.

Εικ. 3 Κάτοψη του θεάτρου.

Το θέατρο της Δωδώνης

Το θέατρο της Δωδώνης είναι ένα από τα μεγαλύτερα αρχαία θέατρα της Ελλάδας. Χτίστηκε στις αρχές του 3ου αι. π.Χ., στα χρόνια της βασιλείας του Πύρρου, για να φιλοξενεί τους δραματικούς και μουσικούς αγώνες των Ναϊών. Οι αθλητικοί αγώνες της γιορτής γίνονταν στο στάδιο δίπλα από το θέατρο (εικ. 3).

Στα τέλη του 3ου αι. π.Χ., μετά από τις καταστροφές που είχαν προκαλέσει οι Αιτωλοί σ' ολόκληρο το ιερό, το θέατρο χρειάστηκε να ξαναχτιστεί. Μάλιστα, στη ρωμαϊκή εποχή, στα χρόνια του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου (27 π.Χ.-14 μ.Χ.), μετατράπηκε σε αρένα και φιλοξενούσε μονομαχίες και θηριομαχίες. Δεν γνωρίζουμε όμως πότε ακριβώς εγκαταλείφθηκε. Σύμφωνα πάντως με μία επιγραφή, πρέπει να βρισκόταν σε χρήση μέχρι τον 3ο αι. μ.Χ.

Τα βασικά αρχιτεκτονικά μέρη του θεάτρου είναι η *σκηνή*, η *ορχήστρα* και το *κοίλο*. Για να ανακαλύψετε το καθένα ξεχωριστά, μπορείτε να ακολουθήσετε την παρακάτω διαδρομή.

Στάση 1η: Οι πάροδοι

Για να βρεθείτε στην ορχήστρα, θα ακολουθήσετε μία από τις δύο εισόδους που βρίσκονται δεξιά και αριστερά της σκηνής. Μάλιστα, σε κάθε είσοδο είχε διαμορφωθεί μία διπλή πύλη, με δύο ανοίγματα δηλαδή. Σήμερα σώζεται μόνο το κάτω μέρος των κιόνων που στήριζαν τις πύλες (εικ. 4). Από εκεί έφτανε κανείς στις *παρόδους*, τους δύο διαδρόμους ανάμεσα στη σκηνή και το κοίλο. Στα αρχαία χρόνια από τις παρόδους έμπαινε στην ορχήστρα ο χορός των θεατρικών έργων, αλλά και οι θεατές που κάθονταν στις πρώτες σειρές του κοίλου.

Στάση 2η: Η ορχήστρα

Αρχικά η ορχήστρα είχε διάμετρο περίπου 19 μέτρα και στο κέντρο της βρισκόταν η *θυμέλη*, ο βωμός του Διονύσου. Γύρω από την ορχήστρα μπορείτε να δείτε τον αποχετευτικό αγωγό που συγκέντρωνε τα νερά της βροχής (εικ. 6). Από εκεί, μέσω ενός δεύτερου υπόγειου αγωγού, τα νερά κυλούσαν κάτω από τη σκηνή και απομακρύνονταν. Όταν το θέατρο έγινε ρωμαϊκή αρένα, η ορχήστρα καλύφθηκε με χώμα που σκέπασε τον αγωγό και τη θυμέλη. Από τότε η ορχήστρα ονομάστηκε *κονίστρα* από τη λέξη «κόνις» που στα αρχαία ελληνικά σημαίνει «σκόνη». Μάλιστα, για να αποκτήσει η κονίστρα μεγαλύτερες διαστάσεις, αφαιρέθηκαν οι δύο πρώτες σειρές καθισμάτων από το κοίλο και στη θέση τους χτίστηκε ένας τοίχος, το *θωράκιο*, για την προστασία των θεατών από τα θηρία. Αν κοιτάξετε προσεκτικά προς το κέντρο του θωρακίου, θα δείτε ότι υπάρχει μία εσοχή (εικ. 6). Φαίνεται ότι δημιουργήθηκε για να καταφεύγουν εκεί σε ώρα ανάγκης όσοι αγωνίζονταν στην αρένα. Το θωράκιο όμως δεν προστάτευε μόνο το κοίλο, αλλά συνέχιζε και στη μεριά της σκηνής (εικ. 7). Έτσι, το σχήμα που είχε η κονίστρα ήταν ωοειδές, έμοιαζε, δηλαδή, με το σχήμα ενός αυγού (εικ. 3).

Στάση 3η: Η σκηνή

Η σκηνή του θεάτρου έχει ενδιαφέρον γιατί η μορφή της έχει δεχτεί διάφορες αλλαγές στο πέρασμα των χρόνων. Ωστόσο, ό,τι έχει απομείνει σήμερα από αυτήν είναι το κάτω μέρος των τοίχων της (εικ. 7). Όταν όμως χτίστηκε το θέατρο, η σκηνή ήταν μία ορθογώνια αίθουσα που στα άκρα της είχαν διαμορφωθεί δύο τετράγωνα δωμάτια (εικ. 3). Αυτά ήταν τα *παρασκήνια*, όπου προετοιμάζονταν οι υποκριτές. Αρχικά η σκηνή είχε έναν όροφο, αλλά έγινε διώροφη στα τέλη του 3ου αι. π.Χ. Τότε χτίστηκε το *προσκήνιο*, δηλαδή μια στοά μπροστά από τη σκηνή. Ανάμεσα στον τοίχο της σκηνής και την ορχήστρα σώζονται μέχρι σήμερα κάποια τμήματα από τους κίονες που στήριζαν το προσκήνιο (εικ. 7). Στην στέγη του προσκηνίου, που ονομάζεται *λογείο*, εμφανίζονταν οι υποκριτές. Θα πρέπει να φανταστείτε ότι έβγαιναν από τις πόρτες που ανοίγονταν στο δεύτερο όροφο της σκηνής. Μάλιστα, στα κενά ανάμεσα στις πόρτες τοποθετούσαν ζωγραφικούς πίνακες, δηλαδή τα σκηνικά των αρχαίων παραστάσεων.

Στο κέντρο του τοίχου της σκηνής διατηρείται μία πύλη που οδηγούσε σε μία στοά (εικ. 8). Σήμερα στο σημείο αυτό μπο-

Εικ. 7 Η σκηνή. Διακρίνονται ίχνη του θωρακίου.

ρείτε να δείτε τμήματα από τις κολώνες που τη στήριζαν. Από τη στοά αυτή πενούσαν όσοι ήθελαν να ακολουθήσουν την *Ιερά Οδό*, όπως λεγόταν ο δρόμος που οδηγούσε στους ναούς και τα υπόλοιπα κτήρια του ιερού.

Τον 1ο αι. μ.Χ., όταν το θέατρο μετατράπηκε σε αρένα, η σκηνή άλλαξε μορφή και

χρήση. Την εποχή αυτή τα παρασκήνια στα δύο άκρα της διαμορφώθηκαν στα σχεδόν τριγωνικά δωμάτια που βλέπουμε σήμερα (εικ. 7). Εκεί φύλαγαν τα άγρια ζώα, όπως ταύρους και αγριόχοιρους, που έπαιρναν μέρος στις θηριομαχίες. Σώζονται, μάλιστα, οι θύρες από τις οποίες τα ζώα οδηγούνταν στην κονίστρα.

Εικ. 8 Η στοά και η πύλη στο πίσω μέρος της σκηνής.

Στάση 4η: Το κοίλο

Το κοίλο του θεάτρου είναι χτισμένο στη φυσική πλαγιά του λόφου. Εντυπωσιακά μεγάλο, χωρούσε 17.000 θεατές. Λόγω του μεγέθους του, στα δύο άκρα του στηρίζεται επιπλέον σε ψηλούς τοίχους που λέγονται *αναλημματικοί*. Μάλιστα, προς τη μεριά της σκηνής οι αναλημματικοί τοίχοι σχηματίζουν τέσσερις ορθογώνιους πύργους, δύο σε κάθε πλευρά, προσφέροντας μεγαλύτερη στήριξη σε όλη την κατασκευή (εικ. 5). Δίπλα στους πύργους μπορείτε να δείτε τις εξωτερικές σκάλες που οδηγούσαν τους θεατές στα ψηλότερα τμήματα του κοίλου.

Εσωτερικά το κοίλο χωρίζεται σε τρεις οριζόντιες ζώνες από δύο διαδρόμους, τα *διαζώματα*, και σε κάθετα μέρη, τις *κερκίδες*. Ανάμεσα στις κερκίδες υπάρχουν *κλίμακες*, δηλαδή σκάλες που διευκόλυναν την κίνηση των θεατών. Η πρώτη και η δεύτερη ζώνη του κοίλου είναι σε καλύτερη κατάσταση γιατί τα *εδώλια* έχουν αναστηλωθεί, ενώ η ψηλότερη ζώνη παραμένει μέχρι σήμερα αρκετά κατεστραμμένη.

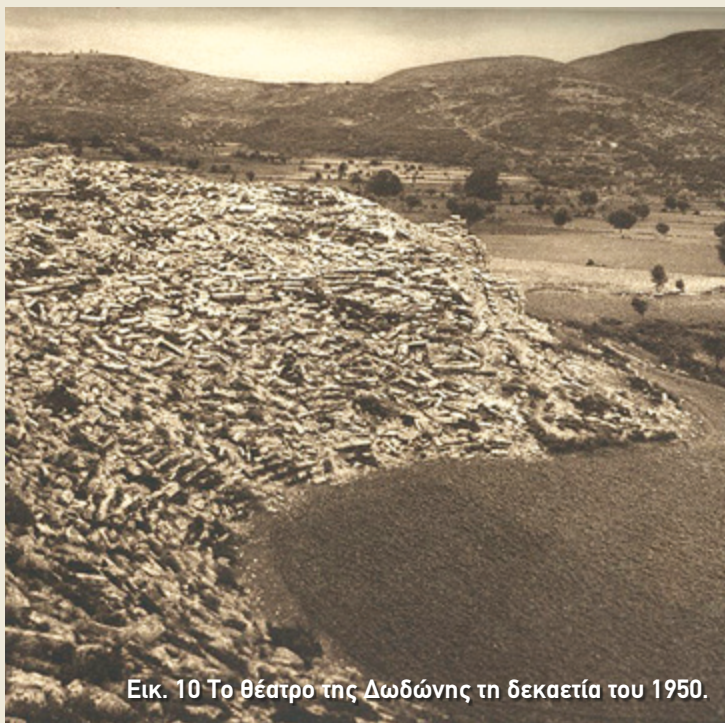
Στις πρώτες σειρές του κοίλου βρισκόταν τα καθίσματα για τους επισήμους, οι

Εικ. 9 Αεροφωτογραφία του θεάτρου. Κάτω αριστερά διακρίνονται οι κερκίδες του σταδίου.

προεδρίες. Ο λόγος που δεν υπάρχουν σήμερα οι προεδρίες είναι γιατί τις αφαίρεσαν στα τέλη του 1ου αι. π.Χ., όταν το θέατρο μετατράπηκε σε αρένα.

Σχεδόν ενωμένο με το κοίλο του θεάτρου ήταν το στάδιο της Δωδώνης, από το οποίο σήμερα σώζονται κάποια μέρη των κερκίδων (εικ. 3, 9).

Εικ. 10 Το θέατρο της Δωδώνης τη δεκαετία του 1950.

Από τότε μέχρι σήμερα

Μετά την εγκατάλειψη του θεάτρου τον 3ο αι. μ.Χ., η φθορά που προκάλεσε ο χρόνος στα υλικά του σε συνδυασμό με την ανθρώπινη δραστηριότητα στην περιοχή άλλαξαν τελειώς την εικόνα του. Τόσο πολύ, που δύσκολα μπορούσε κανείς να αναγνωρίσει ότι στο σημείο αυτό κάποτε βρισκόταν ένα θέατρο! Έτσι, μέχρι το 1960 περίπου το κοίλο έμοιαζε σαν να είχε καταστραφεί από σεισμό, ενώ ο χώρος της σκηνής και της ορχήστρας είχε μετατραπεί σε χωράφι (εικ.10). Αν και μία πρώτη ανασκαφή είχε γίνει στα τέλη του 19ου αι., το θέατρο ανασκάφτηκε πιο συστηματικά το 1959.

Τα πρώτα έργα για την αναστήλωσή του ξεκίνησαν άμεσα κι έτσι, ήδη το καλοκαίρι του 1960, φιλοξένησε ξανά, ύστερα από αιώνες, παραστάσεις αρχαίου δράματος. Ακολούθησαν και άλλες παραστάσεις και εκδηλώσεις μέχρι το 1999, όταν το Υπουργείο Πολιτισμού απαγόρευσε τη χρήση του. Από τότε μέχρι σήμερα γίνονται εργασίες στερέωσης και συντήρησης με αποτέλεσμα το θέατρο να μην χρησιμοποιείται. Ωστόσο, τον Ιούλιο του 2015 λειτούργησε συμβολικά φιλοξενώντας το έργο «Προμηθέας Δεσμώτης» του Αισχύλου από το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ιωαννίνων για τρεις μόνο παραστάσεις και για περιορισμένο αριθμό θεατών.

Βιβλιογραφία

Δάκαρης, Σ.Ι. (1998), *Δωδώνη: αρχαιολογικός οδηγός*, Ιωάννινα.

Κατσάδημα, Ι. (2012), «Η Δωδώνη στους αιώνες», στο: Σουέρεφ, Κ. (επιστ. επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Ηπείρου* (σελ. 49-61), Αθήνα: Διάζωμα - Περιφερειακή Ένωση Δήμων Ηπείρου.

Πλιάκου, Γ. και Σμύρης, Γ. (2012), «Το θέατρο, το βουλευτήριο και το στάδιο της Δωδώνης», στο: Σουέρεφ, Κ. (επιστ. επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Ηπείρου* (σελ. 62-100), Αθήνα: Διάζωμα - Περιφερειακή Ένωση Δήμων Ηπείρου.

Πηγές από το διαδίκτυο

Αρχαιολογικός χώρος και αρχαίο θέατρο Δωδώνης. Συνέντευξη του Κ. Σουέρεφ στο ραδιοφωνικό σταθμό ΣΚΑΪ 100,3 FM (4 Μαρτίου 2013). Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: http://www.diazoma.gr/GR/Page_03-03_085_Video.asp

Διαδικτυακός τόπος Σωματείου «Διάζωμα»: http://www.diazoma.gr/gr/Page_04-01_AT-018.asp

Άλλες πηγές

Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων

Προέλευση εικόνων

Εικ. 1: Διεύθυνση Μουσείων

Εικ. 2: Αρχαιολογικό Μουσείου Ιωαννίνων

Εικ. 3-4, 6-10: Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων

Εικ. 5: Προσωπικό αρχείο Σ. Λιόντου

Συντονισμός έργου: Μαρία Λαγογιάννη, Δρ Αρχαιολόγος
Σουζάνα Χούλια - Καπελώνη, Αρχαιολόγος
Σχεδιασμός περιεχομένου - γενική επιμέλεια: Έλενα Μπαζίνη, Αρχαιολόγος
Γραφιστική & καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας
Κείμενα: Εβίτα Τσιώλη, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος
Ηλεκτρονική επεξεργασία: Ειρήνη Σταυριανού, Γραφίστας
Παιδαγωγική επιμέλεια: Χρύσα Αθιανού, Εκπαιδευτικός
Διορθώσεις κειμένων: Βιολέττα Ζεύκη, Αρχαιολόγος - Μεταφράστρια

ISBN: 978-960-386-225-3

©2015 Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το έργο «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (κωδικός MIS 339817) υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.